

խնդրել՝ փոխուելու, լաւանալու համար, անընկճելի սրտով ու յաջողութեան ուժով օժտուած է եղել:

Ուրեմն, սիրելիս, միայն սիրող չկոտրուի ու չթուլանաւ: Ամեն բանն էլ քո կեանքիդ մէջ դեռ կարող է շատ փոխուել. ինչ որ տգեղ էր, աւելի գեղեցկանալ, ինչ որ անազնիւ ու վատ էր, աւելի լաւանալ, ազնուանալ, քան թէ դու քո փոքրագու-թիւնովդ ու սակաւահաւատութիւնովդ, գուցէ կասկածում ես, որ կլինի: Բայց ոչ մի բան է ժամանակդ մի կորցնիլ, սկսի՞ր անելու բանդ. ի՞նչ ես իմանում թէ՛ էլ քանի տարի կեանք է պարգեւած քեզ այս աշխարհումս ապրելու, ու ե՞րբ պիտի ահեղ դատաստանի առաջը դուրս գաս՝ հաշիւ ու համար տալու: Քո բռնած վատ ճանապարհից դուրս գալդ և Աստուծոյ ընդունելի ուղիդ ճանապարհով քնալդ՝ այսօրուանից էգուց մի ձգիր, ոչ էլ աւելի երկար ժամանակի. այլ՝ «այսօր, այսօր, որ Աստուծոյ յայնք լսում է», յէր «իբրև ի՛ բարացնէ»:

(Թարգմ.) Գ. Ե. Ա.

ԻՆՉՈՒՄՆ Է ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ:

Երջանկութիւն, երջանկութիւն — որպիսի կախարդական խօսք է: Սրբան զանազան մտածմանց, ցանկութեանց, զգացմանց և յոյսերի առարկայ է: Մարդուս բնածին է երջանկութեան ցանկութիւնը: Իւրաքանչիւր մարդ համեմատ իւր զարգացման, հասարակական դրից և հոգեւոր տրամադրութեանց կազմում է իւր համար երջանկութեան գաղափար: Վաճառականը գտնում է իւր երջանկութիւնը 200,000ր վաստակելում, պաշտօնատարը լաւ թոշակի մէջ է տեսնում իւրը, զինուորը շքանշանի և գէներալութեան մէջ որոնում նորան, երիտասարդը գեղեցիկ և հարուստ հարս գտնելումն է տեսնում իւր բաղձը, երկրագործը հարուստ հունձ է ցանկանում և արհեստաւորը շատ գործ և ապսպարանք ունենալու է ցանկանում, ի վերջոյ գիտնականն ու ուսումնականն

էլ իւր որեւէ երկատիրութեան յաջողութեան կամ արած նոր գիւտի մէջ է գտնոււմ իւր երջանկութիւնը: Նստ անգամ այն որ մէկի համար երջանկութիւն է համարուում, միւսի աչքում գին և նշանակութիւն չունի, և կամ միւսին անձն իւր կեանքի զանազան շրջաններում կազմում է զանազան գաղափարներ երջանկութեան մասին: Այնքան բողոքական են և փոփոխական մարդոց գաղափարները այդ մասին, որ հաստատապէս կարելի է ասել, որ որոշ և հաստատուն երջանկութիւն աշխարհիս երեսին չկայ: Բայց յայտնի բան է այս ամենը հետեանք է սխալ հայեցողաճի նորա վերայ:

Մարդուս երջանկութեան խնդիրը միապէս թէ միշտ նոր և թէ միշտ հին է եղած: Ամենահին ժամանակներումն էլ եղած են իմաստասէրք, որ ձգտած են ուսուցանելու մարդոց այնպէս կենցաղավարելու, որ երջանիկ լինեն. բայց բոլորեցունց փորձերն էլ ի զուր են անցած: Միայն մեր աստուածաւորն Վարդապետ Յիսուս Քրիստոսը ցոյց տուեց մեզ ճշմարիտ ճանապարհն դէպի յուրիտենական երջանկութիւն և միջոցները նրան հասնելու համար:

Ներկայ դարումն շատ կան մարդիկ, որոնք չեն բաւակա-նանում Աւետարանի մատնանիշ եղած երջանկութեամբ և իրանց տկար մարդկային ուժերով աշխատում են գտնել նոր ճանապարհ և միջոց դէպի երկրաւոր երջանկութիւնն: Այսպիսի փորձ փորձեց վերջին ժամանակ և ռուս երեւելի մատենագիր Լ. Ն. Տոլստոյն, որ և մեր մէջ ունեցաւ բաւական հեռավորներ ոչ միայն աշխարհականներից, այլ դժբաղդաբոր եւ եկեղեցականներից. որոնք ինչպէս լսում ենք բարոյագիտութեան ուսման մէջ վկայութիւն անգամ բերում են նորա գրութեաններից փոխանակ սուրբ գրքի, ի խայտառակութիւն իրանց հոգեւոր կոչման և յապացոյց իրանց տգիտութեան սուրբ գրոց մէջ և ի գայթակղութիւն իւրեանց հօտի:

Տոլստոյն ասում է. «Դարս պէտք է վազէ և վայելէ իւր կեանքն այնպէս, ինչպէս ասէն կենդանի (անասուն) և երկրաւոր երջանկութիւնը (երեւի երկնաւորը չէ ընդունւում) կախուած է հինգ պայմաններից՝ առաջին պայմանն է — կենցաղավարութիւն գիւ-

զսւմ, բայց երկնքի և արեգական լոյսի ներքոյ, յարաբերութիւն ունենալով հողի, կենդանեաց և բոյսերի հետ, երկրորդ պայմանն է—սիրած և ազատ աշխատանք, վաստակ ֆիզիքական, որ տալիս է ախորժակ և խորին քուն, երրորդն է—ընտանեկան կեանք, չորրորդն ազատ և սիրալիր յարաբերութիւն աշխարհիս բազմազան մարդոց հետ և հինգերորդը—առողջութիւն և անտանջանք մահ: Որքան մարդիկ աւելի ստոր գիրք ունին, այնքան աւելի առողջ են և թեթեւ է նոցա մահն, որքան մարդիկ աւելի բարձր գիրք ունին, այնքան աւելի վատառողջ են: Մարդիկ իրանք են իրանց երջանկութեան պատճառն երկրիս վերայ *) և չպէտք է յուսան այլ կեանքի որ և է այլ տեղում:

Ահա այս է պ. Տոլստոյի ժամանակակից և նորոգեալ գաղափարն երջանկութեան և մարդկային կեանքի նշանակութեան մասին աշխարհիս վերայ, Այդ հայեցողածքը կարելի է հետեւեալ խօսքերով ամփոփել. «մարդուս երջանկութիւնն ու արքայութիւնը երկրիս երեսին է և նա ինքն առանց Բարձրագոյն էակի որևէ օգնութեան կարող է նրանց կարգաւորել, աշխատիլ, կերլ, արք, ուրախ եղիլ բարեկամացդ հետ և վայելիլ ընտանեկան կեանքը. բայց երբ կըգայ մահը, մեռիլ իրեանստուն, առանց Աստուած յիշելու, առանց հաւատոյ ապագայ երջանիկ կեանքի, մեռիլ առանց ողջութից ի շրթունս, որովհետեւ ոչ ոք քեզ օգնութեան հասնել կարող չէ:

Բայց կարող է արդեօք մարդս բաւականանալ միայն երկրաւոր կեանքով, կարող է արդեօք այս կեանքը միայն լինել մեր գոյութեան նպատակն ու գոհացնել ճշմարիտ քրիստոնէին: Եթէ մարդս ապրէր միայն զգայական կեանքով, լսկ մարմնոյ բնութեան պիտոյքները, կերակուրը, խմելիքն ու մարդկային ցեղը բազմացնելու ձգտումն լցուցանելու համար և չունենար հոգեւոր պիտոյքներ, նա այլ կենդանիներից բնաւ չէր տարբերուիլ, որովհետեւ նոցա կեանքի նշանակութիւնն ու նպա-

(*) Այս խօսքերը յիշեցնում են լատինական առածը quisque sui sortis faber est—իւրաքանչիւր դր իւր բաղդի դարբինն (կռողն) է:

տակն էլ նոյնն է: Եթէ այսպէս լինէր, մարդս բնաւ չէր զգալ բարոյական գործունեութեան կարիք և չէր զբաղուիլ ու տանջուիլ ծանր մտաւոր և հոգեւոր խնդիրներով, որոնք նրան ամենամեծ բաւականութիւնն են պատճառում: Սուրբ գրոյց վարդապետութեամբ մարդս շատ տարբերուում է այլ կենդանիներից նոյն իսկ իւր ստեղծագործութեամբ, իւր բնութեամբ (չէնց Աստուծոյ փշելից սկիզբն է առած նորա հոգին) և իւր նշանակութեամբ, յաւիտենական երջանկութեան համար, մահից յետ: Ինքն Յիսուս Քրիստոս կամենալով ցոյց տալ հոգեւոյ գերազանցութիւնը զգայական մարմնոյ վերայ հարցնում է. «Զի՞նչ օգուտ է մարդոյ եթէ զաշխարհ ամենայն շահեսցի և զանձն իւր տուժեսցի. քանզի զի՞նչ տացէ փոխանակ անձին իւրոյ»: (Մարկ. Ը. 36—37): Այս խօսքերով մեր փրկիչը չէ արգելում ձգտիլ երկրաւոր երջանկութեան, չէ արգելում արդար միջոցներով երկրաւոր բարիք ձեռք բերել—այլ խորհուրդ է տալիս երկրաւորին չզոհել երկնաւորը, յաւիտենական երջանկութիւնը չզոհել անցաւորին: Երկրաւոր բարիքը մարդուս հարկաւոր են միայն նորա համար, որ նրանցմով բարեգործութիւններ անելով հարթէ իւր ճանապարհը դէպի յաւիտենական կեանքը: Մինչդեռ Տոլստոյի և նոցա հետեւողների վարդապետութիւնը, որով մարդուս երջանկութիւնը կայանում է միայն զգայական մարմնոյ կարեաց բաւարարութեան մէջ, անտարակոյս կարող է—մարդկային տկար բնութիւնն դրդել ոչ բարոյական և անարդար միջոցներով ևս այդ երջանկութեան հասնելու, գիշատիչ և յափշտակիչ կենդանեաց օրինակին հետեւելով, որովհետեւ այդպէս աւելի դիւրին է ամեն մարմնաւոր բարիք ձեռք ձգելն, ինչպէս ցոյց են տալիս ամենօրեայ փորձերն: Բարոյական զգացմունքն ու խիղճը պիտի զսպեն մարդուս, բայց չէ՞ որ դժբա էլ հիմնուած են երկիւղած սիրոյ վերայ դէպի Բարձրագոյն էակն և յաւիտենական կենաց անտարակուսելի յուսոյ վերայ մահից յետ: Սոցա վերանալից կամ ուրացուելից յետ, ինչով պիտի պորարի մարդկային խիղճն ու բարոյականութիւնը: Մարդկութեան ամբողջ պատմութիւնը վկայ է սրան:

Դառնանք այժմ դէպի Յուստոյի ցոյց տուած պայմաններն և տեսնենք, արդեօք նոքա կառաջնորդե՞ն դէպի ճշմարիտ երջանկութիւն:

Բնութեան զննութիւնից աւելի բարձր և ազնիւ բաւականութիւն կ'այ՝ արդեօք աշխարհումս—բաց օդի մէջ և արեգակի լուսոյ տակ անցնող կենցաղավարութիւնից լաւ ի՞նչ կայ: Ո՞ր բաւականութիւնը կարող է համեմատուել երկրիս կենդանեաց և բոյսերի հետ ունեցած յարաբերութեան հետ: Բայց խնդիրն այն է, որ արդեօք բնութիւնը միայն վայելչութիւնք է մեզ պարգևում:—Մի կողմից լսում ենք լուրեր մրրիկների և փոթորիկների մասին, միւս կողմից հասնում են տեղեկութիւնք սարսափելի երկրաշարժի կամ հեղեղների մասին, որոնք հազարաւոր մարդիկ և ամբողջ քաղաքներ ու գաւառներ ոչնչացնում են: Ոչ պակաս նեղութիւնք պատճառում են մարդոց և կենդանիք ու բոյսերն, որոնց պահպանութեան համար նա պէտք է շարունակ պատերազմի բնութեան դէմ: Հերիք է, որ մարդ մտնէ որ և է գիւղ, կենդանեաց ցաւից ու կոտորածից և կամ երաշտութիւնից ու կարկտից յետ, որ տեսնէ թէ որպիսի նեղութիւնք և վիշտ պատճառած են նոքա գիւղացոյց, որոց դէմքին և սրտին տիրում են տրտմութիւն և յուսահատութիւն, այստեղ ոչ թէ երջանկութեան նշոյլ չէ երևում, այլ և կեանքը թունաւորած է: Սրանից աւելի տխուր պատկեր աներևակայելի է:

Միթէ ֆիզիքական աշխատանքը կարող է երջանկութեան պայման լինել, քանի որ նա մասն և բաժին հանած է մարդուս Աստուծոյ իբրև պատիժ մեղաց համար. «քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո մինչև դարձցիս յիրկիր»: Միթէ կարող է բաւականութիւն պատճառել մարդուս ծանր աշխատանքն, իւր օրական հացը ձեռք բերելու համար, աշխատանքն որ ստիպողական է, կարիքից ու աղքատութիւնից է առաջ եկած. և այսպէս է մարդոցս մեծամասնութեան աշխատանքը: Աւելացնենք սորա վերայ և այն որ այդ աշխատանքն անյետաձգելի է, որոշեալ ժամանակի նա պէտք է քաշուի, ձմեռը տնտեսելի սառնամանեաց ժամանակ, ամառը անտանելի տապի և

աշխատել անընդհատ անձրևների տակ, խոնավութեան և հողմերին ենթարկուելով: Իրաւ է ֆիզիքական աշխատանքը տալիս է լաւ արտօթակ և քուն: միայն ամեն մշակ կարող է արդեօք դրանց վայելիլ, քանի որ մշտական աղքատութիւնը նորան հալածում է, և նրան ոսկոր ու կաշի է դուրձնում: Ճիշդիւրեան աշխատանքը բաւականութիւն կարող է պատճառել միայն այն մարդոց, որոնք նրանով զբաղուում են հանգստանալու համար մտաւոր զբաղմունքից յետոյ, ոչ թէ օրական ապրուստը հայթայթելու, այլ միայն զուարճութեան ու արտօթակ բանալու և լաւ քնելու համար:

Ընտանեկան կեանքն էլ ոչ միշտ մարդոց բաւականութիւն է պատճառում: Իրաւ է բացառական դէպքերում ընտանեկան կեանքը տալիս է ոմանց խաղաղ և յարմար գոյութիւն: Բայց դա ոչ ամենքի համար է: Մարդս համարելով ընտանեկան կեանքը երջանկութիւն, ամուսնանում է—բայց պատահում է հիասթափումն—երջանկութիւնը կորչում է և տեղը բռնում դառն թշուառութիւն: Ամուսնութիւնը միայն զգայական բուականութեան համար չէ, այլ նորա բարի նպատակն է հոգեւոր կատարելագործումն, ամուսինների բարի ազդեցութեամբ միմեանց վերայ: Բայց յաճախ սորա փոխարէն, ամուսինների բնուորութիւնը չեն յարմարուում և սկսուում են անվերջ ցմահ շարունակուող անբաւականութիւնը, կռիւ—մշտական տանջանք: Ապա գալիս են զաւակներն, որոնց ծնողից յետ ծնողք իրանց անձը բոլորովին պիտի ուրանան, նրանց սննեղելու և դաստիարակելու համար, ծնողք չունին ոչ ժամանակ և ոչ իրաւունք իրանց բաւականութեան և երջանկութեան վերայ մտածելու: Նոցա մասն և բաժին է մնում անընդհատ հոգս և աշխատանք իրանց ապագայ սերնդի գոյութիւնն ապահովելու համար: Այս ապահովութիւնն էլ չտի և օտոման չունի: Ընտանեաց և զաւակաց տէրը պէտք է հրաժարուի ամեն անձնասիրական երջանկութիւնից: Աւելացրէք սորա վերայ եւ անյաջող դաստիարակութիւնը, ծնողաց սխալմամբ և կամ արտաքին հանգամանքների ազդեցութիւնից և հասկանալի կլլին ընտանեկան կեանքի դառնութիւնն էլ, ո՞ր երջանկութիւնը

Թուճաւորելու անկարող է անառակ որդին կամ աղջիկը: Պօղոս Առաքեալը ասում է՝ «Որ անկինն է՝ հոգայ զՏեառն թէ որպէս հաճոյ լիցի Տեառն և որ կանամբին է հոգայ զաշխարհիս՝ թէ որպէս հաճոյ լիցի կնոջ իւրում»: (Առ Կորնթ. է. 32—33):

Զորրորդ պայմանն երջանկութեան — աղաք յարաբերութիւնն է ամէն որեւէ մարդոց հետ:

Մարդս հասարակական էակ է. նա ապրում է հասարակութեան մէջ և որոնում է ընկերներ իւր համակրութիւնն արտայայտելու. փոխադարձաբար միմեանց կարծիք ու գաղափար հաղորդելու համար: Սովորաբար մարդս որոնում է իրան հաւասար անձանց, որոնք իրանց հասարակական գիրքով և զարգացմամբ կարող լինին նրան ընկերանալ և կամ այնպիսեաց, որոնց հետ նորա շահերը կապուած են: Իրաւ է բարեկամները մեծ զուարճութիւն և բաւականութիւն են պատճառում մարդուս, բայց յաճախ և ամենամեծ դժգոհութեանց էլ առիթ են լինում, յասն զի մի ծանր խօսք և կամ անախորժ վարմունք բարեկամի կողմից աւելի ընդունակ է կսկծեցնելու նորա սիրտը, քան թշնամու կողմից ցոյց տուած վարմունքը կամ ասած զրպարտութիւնը, սորա համար էլ առաջն ասում է ամենքէսրէկա՛մ էն — մինչև սե օրը: Եթէ մենք կարող լինէինք ուրիշների միտքն ու կարծիքը մեր մասին գուշակել, ընդմիջող հճրաժարուէինք, ամենալաւ բարեկամներից էլ: Հաստատուն է այն երջանկութիւնն ու անդորրութիւնն, որ կախուած է մեր բարեկամներից, այսօր բարեկամ է և վաղը, երբ շահերը տարբերուում են, կարող է դառնալ թշնամի:

Երջանկութեան վերջին պայմանը — առողջութիւնն — խաղաղ անօրոնջութիւն է: Որքան մարդս աղաք է և արդիւն դերք անի, ասումէ Տօլստոյը, այնքան նորա առողջութիւնն աճուր է և մահը թել: — Մօտիկ ծանօթութիւնը գիւղական կեանքի հետ և գիտութիւնը հակառակն են վկայում: Որքան մարդիկ աղքատ են և սատր իրանց գիրքով ու զարգացմամբ, այնքան աւելի տարածուած են նոցա մէջ հիւանդութիւնք և մահ, որովհետև այդ պիտիք աւելի զուրկ են կեանքի յարմարութիւններից:

Բաւական է յիշել միայն թէ կարմրուկն ու ծաղիկն որքան զհեղեղ եւն տանում գիւղական և աղքատ դասից:

Երջանկութեան ամեն պայմաններից անհրաժեշտ կարեւոր և ամենագերագանցը կարելի է համարել ամեն մարդոյ համար առողջութիւնն, որովհետեւ առողջ աղքատն յիրաւի աւելի երջանիկ է քան հիւանդ հարուստն ու իշխանը. իսկ թեթեւ, անտանջանք մահը միշտ կախուած չէ աղքատութիւնից կամ հարստութիւնից, այլ կախուած է յաճախ կենցաղավարութեան եղանակից և մարդու ըարոյական վիճակից: Սաղմոսեբուն ասում է, «Մահ մեղաւորի չար է, բայց որ ատեայ զարդարն՝ զյղատցի» (Սաղմ. 19, 22): Բոլոր վերոյիշեալ պայմանները չեն կարող տալ մեզ իսկական երջանկութիւն, որովհետեւ նորա չունին հաստատ և իմաստուն հիմունք, որոնք ծագելիս լինէին մարդու բնութիւնից և ձգտումներից: Այն հանգամանքը միայն, որ դժուար է գտնել մի քանի անձինք, որոնք համաձայն լինէին երջանկութեան գաղափարի մասին, իսկ է տալիս, որ աշխարհիս երեսին չկայ իսկական երջանկութիւն: Ի՞նչպէս կարող է հաստատուն լինել այն երջանկութիւնն, որ կախուած է արտաքին հանգամանքներից: Սոքա կարող են փոխուիլ — կանհետանայ և երջանկութիւնն ու մենք կրկին կմնանք դատարկութեամբ սրտի և նոր տենչանք երջանկութեան: Մեր խաղաղութիւնը մեր մէջն է — մեր ներքին կեանքումն. — առողջ, պարզ և կենդանի միտք, լուսաւորուած քրիստոնէական վարդապետութեամբ, բարեսէր կամք, գոհունակութիւն իւր վիճակով և մանաւանդ մաքուր խիղճ — ահա այն առաւելութիւնք, որոնց չեն կարող փոխանակել ոչ մի գիրք, ոչ մի հարստութիւն աշխարհիս երեսին:

Բայց այս վերջին յատկութիւններն էլ հաստատուն չեն առում երջանկութիւնը: Մահը ամեն երջանիկների բաղդն էլ խախտում է: Եւ յիրաւի որքան երջանիկ կլինէր աշխարհս եթէ նորա վերայ գոյութիւն չունենար մահը — մեղաց հետեանքը: Ո՛րքան սերտութիւն և բաւականութիւն գտնում ենք բնութեան զննութեան մէջ, ընտանեկան և բարեկամական յարաբերութեանց, ու յաջողութեամբ պսակուած տոկուն

աշխատանքի մէջ: Բայց ամբողջ բնութեան մէջ ամենուրեք
 թողաւորում է մահը: Մեր աչքի առաջ դարաւոր ծառերը
 չորանում ընկնում են, գեղեցիկ ծաղիկը թաւամբում է խոր-
 շակից, ամեն կենդանի, որքան էլ զօրեղ և կատաղի լինի,
 պէտք է զրկուի կեանքից, ամեն օր տեսնում ենք, ինչպէս
 արարածոց թողաւորը — մարդը մեռնում է: Որքան էլ գիտ-
 նականք աշխատեն համոզել մեզ, օրինակներ բերելով թէ մա-
 հը կեանքի բնական պայման ճանաչելու է, — մարդկային հոգին
 միշտ բողբոջում է դուրս դէմ: Մեր հոգւոյ ցանկութիւնը չէ
 կայանում այս կեանքին, ինչպէս որ կայ, երկարացնելում կամ
 մի սերունդը միւսին յանձնելում, ոչ: Մենք այլ կեանք ենք
 ցանկանում և ոչ այս երկրաւորը, մենք ձգտում ենք բարւոյ
 թողաւորութեան, որոյ լոյսը տեսնում ենք մեր խաւարի խոր-
 քից էլ: Եթէ այս անմահութեան և ապագայ կեանքի հաւատը
 ծածկէին միզնից, այս կեանքը, թէև հարիւր տարի տւէր նա,
 թէև նորա բոլոր պայմանները գեղեցիկ և յաջող լինէին, ոչ
 միայն ծանր կ'լինէր մեզ համար և տաղտալիկ — միշտ մահը
 աչքի առաջ ունենալով և նրան սպասելով, այլ և ոչ միտք և
 նշանակութիւն կ'ունենար նա ինքն ըստ ինքեան:

Բայց մարդոց մեծամասնութեան համար երկրաւոր կեանքը
 չունի այն գեղեցիկ պայմաններն, սրունցմով երջանկութիւնը
 ծիծաղելիս լինէր մեր երեսին. յէր ուղեւորութեան օրերը կարճ էն
 և տխուր: Բոլոր մարդիկ ճանապարհորդներ են երկրիս վերայ և
 սօրա ժամանակաւոր բնակիչները, ուստի և կեանքի բոլոր ժա-
 մանակ պէտք է պատրաստուեն նոքա այն կեանքի համար, ուր
 «Արդարեւ Ժափեացին իբրև զարեգունն յարապետութեան երկնից» (Մատ-
 Թ. 43):

Մեր երջանկութիւնը չէ երկրաւոր երջանկութիւն, այլ մո-
 հից յետ երջանկութիւն և յաւիտենական կեանք որն «այժմ
 պէտանեմք իբրև ընդ հայելի օրինակաւ, այլ յայնժամ դէմ յանդիման.
 այժմ ինչամտաւ եմ ժպտի շապէ, այլ յայնժամ գիտացից՝ սրպէս և
 նայն ծանեաւ զիս»: (Ա. Կորնթ. գլ. ԺԳ. 12): Ահա այս կեանքն
 է իսկական երջանկութիւնը, երջանկութիւն յաւիտենական
 և ընդհանուր, ուր չի լինիլ զանազանութիւն ոչ հարստի ու

աղքատի, ոչ գիտնականի ու ագէտի և ոչ էլ իշխանի ու սարկի մէջ:

Цер. Вѣст.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ ԴԱՍԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ԾԻԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ:

(Շարահանութիւն):

Առաջին տարուայ լեզուի ուսուցման նկարագրութիւնը վերջացուցինք:

Երկրորդ և երրորդ աստիճանայ ընթացքի ժամանակ լեզուի ուսուցումը հարկաւ պէտք է բոլոր խնամով շարունակէ և ընդարձակէ այն ամենայն, ինչ որ աստիճանայ ընթացքում արդէն իբրեւ հիմք դրուել է: Այսուհետեւ ևս աշակերտը նախ և առաջ իմաստներ և գաղափարներ պէտք է ստանայ ուսուցչից, նոյնը պէտք է կարողանայ կանոնաւոր և գեղեցիկ լեզուով արտայայտել բանաւոր, իսկ մասամբ ևս գրաւոր: Ինչ որ վերաբերում է ընթերցանութեան, նորա վարժութիւնը ոչ միայն այն չափով առաջ պէտք է գնայ, որ չափով որ գրաւոր վարժութիւնները հաստատուում են, այլ այսուհետեւ տպագրած գիրքը պէտք է գործածուի իբրեւ նոր աղբիւր, որ տեղից որ նոյնպէս կարելի լինի քաղել իմաստներ և գաղափարներ, բայց ի հարկէ խիստ չափաւոր կիրպնով:

Այսուհետեւ ինչ որ աշակերտը պէտք է հասկանայ և ըմբռնէ՝ լեզուի վարժութիւնը շարունակելու համար, այն չը պէտք է լինին հատ հատ նախադասութիւններ, հատ հատ խօսքեր, այլ ամբողջացած ընտիր հատուածներ, իմաստալից և խոր-